

Che Guevara (1928–1967). Rewolucjonista z pasji, lekarz z wykształcenia

Che Guevara (1928–1967). Revolutionist with passionate pursuit and medical education

Kazimierz Janicki

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej EUROMED w Poznaniu

Streszczenie:

Che Guevara, czyli Ernesto Guevara de la Serna, ikoną zbuntowanych nastolatków lat 60. XX w., w latach 1948–1953 studiował medycynę na Uniwersytecie w Buenos Aires. W czasie studiów oraz w pierwszych latach po ich ukończeniu był zaangażowany w badania kliniczne w dziedzinie alergologii i wykazywał duży potencjał naukowy. Od 1955 r. przyłączył się do kubańskiego ruchu partyzanckiego, rezygnując z kariery lekarskiej. Zginął 9 października 1967 r. w La Higuera w Boliwii w starciu z wojskami rządowymi.

Abstract:

Che Guevara – Ernesto Guevara de la Serna, icon of mutinous teenagers in the sixties of 20th century, studied medicine at Buenos Aires University between 1948–1953. During this time and shortly after graduation he was involved in the clinical treatment in allergology. He had a big research potential. Since 1955 he joined the partisan Cuban movement and resigned from the medical career. He lost his life in the fight with the governmental army.

Słowo kluczowe: Ernesto Guevara de la Serna

Key word: Ernesto Guevara de la Serna

Wstęp

Ernesto Guevara de la Serna, znany powszechnie jako Che Guevara, to legenda kubańskiej rewolucji i wierny towarzysz Fidela Castro (1926–2016). Walczył m.in. w Kongu, a od 1966 r. organizował oddziały partyzanckie w Boliwii. Tam został schwytany i zabity. Dziś jest nadal tak samo kontrowersyjny i podziwiany jak w czasach, gdy był symbolem rewolucji studenckich. Po okresie zapomnienia w latach 70. i 80. XX w. jego popularność stale wzrasta. Pół wieku po śmierci jest ikoną zachodniej popkultury. T-shirty z podobizną *El Comandante* noszą kolejne pokolenia zbuntowanych nastolatków. Jego życie było tak

barwne i niejednoznaczne, że wszelkiej maści idealisci i romantycy widzą w nim karaibskiego, egzotycznego buntownika i nonkonformistę. Księgarnie oferują wciąż nowe biografie, zarówno popularne, naukowe, jak i hagiograficzne. Mimo to ciągle mało znanym faktem pozostaje, iż Ernesto Guevara był dobrze zapowiadającym się lekarzem.

Wybory życiowe

W literaturze poświęconej Che Guevarze najczęściej wymienia się trzy możliwe motywacje podję-

cia przez niego w 1948 r. studiów medycznych na Uniwersytecie w Buenos Aires.

Pierwszą z nich była śmierć jego 96-letniej babki ze strony ojca, Any Lynch. Jej śmierć zbiegła się z decyzją Ernesta Guevary, by zostać lekarzem, choć wcześniej zapisał się już na studia inżynierskie w Cordobie. Przy łóżku chorej babki czuwał 17 dni, opiekował się nią z niewiarygodną cierpliwością. Po jej śmierci wpadł w rozpacz. Był z nią bardzo mocno związany emocjonalnie i zareagował jak impulsywny młodzieniec, w którego się powoli zmieniał. Aby uchronić innych ludzi od choroby, która zabiła jego babkę (wylew – według siostry i ojca Ernesta Guevary, rak – według kilku biografów), postanowił znaleźć na nią lekarstwo. Droga do tego celu wiodła przez studia medyczne.

Drugim wyjaśnieniem jego decyzji była choroba matki – rak piersi. Jak podkreśla Jorge G. Castañeda, Celia Guevara de la Serna przeszła mastektomię w 1945 r. i bez wątplenia jej choroba odegrała istotną rolę przy podjęciu przez syna decyzji o studiowaniu medycyny. Ten sam autor podkreśla, iż można się jedynie domyślać, jak ogromnym wstrząsem dla chłopca silnie związanego z matką była wiadomość, że jest chora na raka, nawet jeśli lekarze uważali jej przypadek za uleczalny.

Duża grupa biografów reprezentuje pogląd, iż Ernesto Guevara studiował medycynę przede wszystkim dlatego, żeby znaleźć remedium na własne dolegliwości układu oddechowego. Przez całe życie był astmatykiem. Niezależnie od ciężaru świadectw potwierdzających taką interpretację sama w sobie jest ona niezwykle przekonująca. Jako student i młody lekarz specjalizował się bowiem w dziedzinie alergologii.

Należy stwierdzić, że powodów, dla których młody Guevara wybrał wydział lekarski, było prawdopodobnie wiele i wynikały one bardziej z zewnętrznych okoliczności niż jego osobistych zainteresowań. Studia medyczne były środkiem do osiągnięcia pewnego celu – chciał pomagać ludziom, swojej matce, sobie – a nie realizacją pasji czy wcześniej odkrytym powołaniem. Jak stwierdza Jorge G. Castañeda, z pewnością nie należy doszukiwać się w tej sprawie jakichkolwiek ideologicznych motywacji. Na dowód tego twierdzenia przywołuje słowa samego Ernesta Guevary, który przyznał: *Gdy zaczynałem swoją drogę do zawodu lekarza, gdy zaczynałem studiować medycynę, większość moich ówczesnych ideałów daleko odbiegała od poglądów, jakie mam dziś jako rewolucjonista. Chciałem odnieść sukces jak wszyscy. Marzyłem o tym, by zostać słynnym badaczem. [...] W tym okresie chodziło mi jedynie o osobiste zwycięstwo.*

Alergologia

Ernesto Guevara łączył studia medyczne z pracą. Na drugim roku studiów zaczął praktykować w *Instituto de Investigaciones Alérgicas* specjalizującym się w badaniach nad astmą, pod kierunkiem doktora Salvadora Pisaniego. Początkowo był jednym z pacjentów doktora Pisaniego, a ten widząc zainteresowanie i pasję młodego studenta, zaproponował mu nieodpłatne stanowisko asystenta naukowego. Dla studenta medycyny możliwość bezpośredniego udziału w badaniach była wyjątkową okazją i przywilejem. Od początku studiów pociągały go głównie badania kliniczne. Ernesto Guevara dużo czasu spędzał w Instytucie, gdzie mógł nie tylko zajmować się pacjentami cierpiącymi na alergię, lecz także badać w laboratorium przyczyny ich dolegliwości i szukać na nie antidotum.

Doktor Pisani zapoczątkował metodę leczenia alergii szczepionkami sporządzonymi z na wół przetrawionych substancji spożywczych i z pewnym powodzeniem zastosował tę terapię u Ernesta Guevary. Guevara, zachwycony zarówno rezultatami kuracji, jak i pracą w laboratorium, zdecydował się na specjalizację w chorobach alergicznych. Klinika Pisaniego stała się jego drugim domem. Doktor i jego rodzina bardzo polubili młodego studenta medycyny. Doktor Pisani zaczął go traktować jak specjalnego protegowanego, który pewnego dnia być może dokona przełomu w alergologii. Zachęcał go do badań i uwzględniał w publikacjach omawiających ich rezultaty. Przykładem jest wspólny artykuł pt.: *Sensibilización de cobayos a pólenes por inyección de extracto de naranjo* (Uwrażliwienie świnek morskich na pyłek kwiatowy poprzez iniekcje wyciągu z pomarańczy), który ukazał się na przełomie lat 1951 i 1952 w specjalistycznym kwartalniku „Allergy”.

Podróże

Pierwszego stycznia 1950 r., pod koniec trzeciego roku studiów, Ernesto Guevara wybrał się na pierwszą samotną wyprawę w głąb Argentyny. Interesował się szczególnie sytuacją ekonomiczno-zdrowotną biedniejszych warstw społecznych. Podczas wędrówki robił notatki, które dały początek *Dziennikom z podróży* i późniejszym *Dziennikom motocyklowym*. W trakcie wyprawy dotarł m.in. do leprozorium José Puente na obrzeżach San Francisco del Chañar, gdzie pracował jego przyjaciel Alberto Granado (1922–2011). Granado zajmował się badaniami nad odpornością trędowatych, a Guevara był zaangażowany w eksperymenty prowadzone w Instytucie Pisaniego. Zainteresowany pracami przyjaciela, towarzyszył mu podczas codziennych ob-

chodów. Obserwacja życia w leprozorium pozwoliła mu dojść do wniosku, że decyzje o izolacji chorych należy podejmować z należytą rozważą. W grudniu 1950 r. Ernesto Guevara uzyskał z Ministerstwa Zdrowia Publicznego certyfikat pielęgniarza i złożył podanie o pracę „lekarza” okrętowego na linii żeglujowej państwowego przedsiębiorstwa naftowego. Dzięki temu pierwszą połowę roku 1951 spędził na morzu. Podczas jednego z rejsów miał przeprowadzić operację usunięcia wyrostka robaczkowego przy użyciu noża kuchennego.

Ernesto Guevara szybko rozczarował się medycyną. Biograf Jon Lee Anderson stwierdza, że nauka przestała go pasjonować. Już w 1952 r., po czterech latach studiów medycznych i przed zdaniem egzaminów końcowych, pisał do swej narzeczonej, Chichiny Ferreyry, że nie zamierza dać się „uwięzić w niedorzecznym zawodzie lekarza”. Jego przyjaciele wspominają, że jako student medycyny nie miał zbyt dobrych ocen. Niektóre przedmioty interesowały go bardziej niż inne i lepiej się do nich przykładał. Wśród kolegów ze studiów Ernesto Guevara uchodził za odludka, który wiecznie się gdzieś spieszy. I rzeczywiście, nieustannie albo pracował, albo oddawał się pasji podróżowania. Znajdowało to odzwierciedlenie w ocenach, jakie otrzymywał na studiach z różnych przedmiotów, np.: kilka ocen bardzo dobrych (z 4 na 30 przedmiotów) obok 8 ocen dobrych i 18 dostatecznych, aż po niezdane egzaminy z neurologii i technik chirurgicznych.

W 1952 r. Ernesto Guevara z przyjacielem Albertem Granadem odbył kolejną podróż, tym razem do Chile i Peru. W Limie poznał doktora Hugo Pesce, który wywarł na niego znaczny wpływ. Pesce, absolwent akademii medycznej we Włoszech, uczeń José Carlosa Mariátegui, należał do czołowych postaci peruwiańskiej partii komunistycznej. Ponadto posiadał renomę znakomitego lekarza leprologa i piastował stanowisko dyrektora peruwiańskiego programu walki z trędem. Zajmował się także badaniami nad chorobami tropikalnymi i dokonał kilku odkryć w dziedzinie malarii. Wykorzystywał swoją wiedzę i zdolności do rozwiązywania chronicznych problemów Ameryki Łacińskiej, kierując się przy tym szlachetnymi zasadami. Guevara również chciał prowadzić takie życie, toteż doktor Pesce stał się dla niego wzorem do naśladowania. Wpływ doktora Hugo Pesce na Ernesta Guevarę był bardzo duży, zarówno z powodu jego wizji marksizmu wersji Mariátegui, który podnosił rolę Indian i rolników w przemianach społecznych w Ameryce Łacińskiej, jak i ze względu na osobisty przykład życia jako lekarza poświęcającego się problemom zdrowia ludzi biednych i z marginesu spo-

łecznego. Dowodem wpływu Hugona Pescego na postawę życiową Ernesta Guevary jest dedykacja widniejąca w pierwszej książce *La guerra de guerrillas* (Wojna partyzancka), którą przesłał swojemu mistrzowi duchowemu. Wyznał w niej, że Pesce spowodował „(...) wielką zmianę w jego stosunku do życia”.

Na mapie podróży Ernesta Guevary znalazła się także kolonia trędowatych w San Pablo, największy z trzech ośrodków doktora Pesce w peruwiańskim regionie Amazonii, zamieszkiwany przez 600 pacjentów. Guevara spędził tam kilka tygodni, biorąc udział w życiu osady. Zaangażował się w prowadzenie badań, m.in. nad fizjologią układu krążenia, oraz opisywanie różnych rodzajów krwawień. Odkrył ogniska tyfusu i trądu, dla których leczenia stworzył prowizoryczne centrum pomocy. Podczas wizyty w kolonii dla trędowatych Ernesto Guevara wielokrotnie zwracał uwagę na potrzebę bardziej ludzkiego traktowania pacjentów i odnoszenia się do nich przyjazny sposób.

Lekarz i rewolucjonista

Podróże Ernesta Guevary uwrażliwiły go społecznie, ale kolidowały ze studiami. Dlatego ze zdrową siłą wczesną jesienią 1952 r. całkowicie poświęcił się nauce, ucząc się po czternaście godzin na dobę. Zdał niezbędne egzaminy w czterech terminach: 1 przedmiot w październiku, 3 w listopadzie i 10 w grudniu. Dwunastego lipca 1953 r. otrzymał dyplom Wydziału Medycyny na Uniwersytecie w Buenos Aires. Świeżo upieczony lekarz i doświadczony podróżnik postanowił niezwłocznie wyruszyć na kolejną wyprawę. Kiedy powiadomił Pisaniego, że wyjeżdża, doktor starał się go nakłonić do pozostania. Zaproponował mu płatną pracę, mieszkanie w klinice i przyszłość u swojego boku w badaniach nad alergią. Guevara odmówił. Przez Gwatemalę, w 1955 r. dotarł do stolicy Meksyku, gdzie zaczął poszukiwać stałego zajęcia. W kwietniu pojechał do León w stanie Guanajuato, aby wziąć udział w konferencji alergologicznej. Wygłosił tam referat poświęcony pokarmowym źródłom niektórych reakcji alergicznych. Tekst referatu, zatytułowany *Investigaciones cutáneas con antígenos alimentarios semi-digeridos* (Testy skórne antygenami pokarmowymi częściowo strawionymi), został opublikowany w czasopiśmie alergologicznym „Revista Iberoamericana Alergológica-Alergia” (vol. II, nr 4, maj 1955), którego oryginał znajduje się w Medycznym Archiwum Bibliotecznym w Meksyku (*Hemeroteca de la Sociedad Médica del Hospital General de México*).

Po zakończeniu konferencji doktor Mario Salázar-Mallen, dyrektor głównego stołecznego szpita-

la, zaproponował Ernestowi Guevarze staż w laboratorium *Hospital Francés* oraz w *Instituto Cardiológico*, gdzie znajdowało się centrum badań alergologicznych w Mexico City. Ponadto ofiarował mu niewielką subwencję na prowadzenie badań. Wdowa po doktorze Salázarze-Mallenie, pani Olvido Tapia wspomina, że jej mąż był bardzo zaangażowany w działalność naukową i (...) *pragnął, aby Ernesto poświęcił się medycynie tak jak on, ciałem i duszą, gdyż uważał, bardzo słusznie, że ten chłopak posiadał duży talent badawczy*. Ernesto Guevara rozpoczął pracę w maju. Otrzymywał za nią niewielką pensję, 150 pesos miesięcznie, w ramach wynagrodzenia miał również prawo do bezpłatnego lokum, wikt i opierunku. Jego kolega David Mitrani tak wspominał Ernesta Guevarę z tamtego czasu: *Żył intensywnie. W ciągu dnia pracował naukowo, robiąc badania, a w nocy wykonywał pracę asystenta podczas praktyk w dziedzinie fizjologii na Fakultecie Medycznym. Operował także psy i koty w celach badawczych. W tych zajęciach wykazywał się dużą dojrzałością*.

W lipcu 1955 r. poznał Fidela Castro i kiedy ten zaproponował mu, by przyłączył się do jego ruchu partyzanckiego, Guevara zgodził się od razu. Porzucił względnie stabilne i wygodne życie lekarza, by wstąpić na drogę rewolucji.

W ślady zawodowe Ernesta Guevary poszła jego najstarsza córka Aleida, która jest lekarzem w Hawanie. W wywiadzie udzielonym w ubiegłym roku dla francuskiego dziennika „l'Humanité” powiedziała: *Najlepszym dziedzictwem, jakie otrzymałam po ojcu, jest poczucie wagi użyteczności społecznej [lekarza] dla każdego człowieka*. Idee Ernesta Che Guevary żyją nadal. Solidaryzm społeczny, zaangażowanie w niesienie pomocy potrzebującym oraz po-

wszechna i dostępna opieka medyczna są wciąż aktualne i pożądane. Z pewnością postawa Guevary stała się wzorem dla modelu systemu opieki zdrowotnej na Kubie. Pracujący tam lekarze po dzień dzisiejszy wykazują duże zaangażowanie w opiece nad chorym, a ich fachowość cieszy się dużym uznaniem na całym świecie.

Piśmiennictwo:

1. Anderson J.L.: *Che Guevara*. Wydawnictwo Amber; Warszawa 2008.
2. Castañeda J.G.: *Che Guevara. Świat Książki*, Warszawa 2007.
3. Cormier J.: *Che Guevara. Iskry*, Warszawa 2004.
4. Kania R.G.: *Che Guevara – misjonarz rewolucji*. Wydawnictwo Mado, Toruń 2004.
5. Sinclair A.: *Che Guevara*. Wiedza Powszechna, Warszawa 2000.
6. Retif R., Reyna M.: *Ernesto Guevara, el medico*. *Medicina Universitaria* 2007; 9(37): 208-213.

Konflikt interesów/Conflict of interests:

Nie występuje.

Finansowanie/Financial support:

Nie występuje.

Etyka/Ethics:

Treści przedstawione w artykule są zgodne z zasadami Deklaracji Helsińskiej, dyrektywami EU oraz ujednoliconymi wymaganiami dla czasopism biomedycznych.

Adres do korespondencji:

dr n. med. Kazimierz Janicki

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej EUROMED,
Poznań

e-mail: kazikjanicki@wp.pl